

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Bakalářská práce

VYBRANÉ HUDEBNÍ ČINNOSTI VYUŽITELNÉ
VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ

Autor práce: Aneta Křížová
Vedoucí práce: Mgr. Karel Ochozka
Studijní program: Pedagogika volného času (PS)

2023

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

Datum: 24. 3. 2023

.....

Aneta Křížová

Poděkování

Tímto děkuji vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Karlu Ochozkovi za jeho vstřícnost při konzultacích a za velmi cenné rady, které mi při vypracování práce pomohly.

Obsah

Úvod.....	6
1 Dítě mladšího školního věku (6-11 let)	7
1.1 Tělesný vývoj dítěte.....	7
1.2 Psychický vývoj dítěte	7
1.3 Socializace dítěte	8
1.4 Hudební vývoj dítěte.....	9
1.5 Význam hudby v životě dítěte	10
2 Školní družina jako místo pro volný čas.....	12
2.1 Pojem školní družina a její charakteristika	12
2.2 Funkce školní družiny	12
2.3 Cíl výchovy ve školní družině	13
2.4 Motivace činnosti.....	14
2.5 Činnosti ve školní družině	15
2.5.1 Sociální učení	15
2.5.2 Pohybové a tělovýchovné aktivity.....	15
2.5.3 Výtvarné činnosti.....	16
2.5.4 Rukodělné činnosti	16
2.5.5 Hudba a tanec	16
2.5.6 Literárně-dramatická činnost, rozvoj komunikativních dovedností ..	17
2.5.7 Přírodovědné a vlastivědné zájmové činnosti	17
2.5.8 Výpočetní technika	17
2.6 Volný čas	18
2.6.1 Vymezení pojmu volný čas	18
2.6.2 Funkce volného času	18
2.6.3 Cíl výchovy ve volném čase.....	19
3 Hudební činnosti ve školní družině	20
3.1 Základní hudební činnosti ve školní družině	20
3.1.1 Vokální činnosti.....	20
3.1.2 Instrumentální činnosti	23
3.1.3 Hudebně pohybové činnosti	24
3.1.4 Poslechové činnosti	25
4 Návrhy hudebních činností ve školní družině.....	27
4.1 Námět pro využití písně při různých činnostech	27
4.2 Struktura námětu.....	28
4.2.1 Poslechové činnosti – poslech písně a rozhovor k písni.....	28

4.2.2	Vokální činnosti – zpěv písně.....	29
4.2.3	Hudebně pohybové činnosti – tleskání, předvádění děje, tanec	30
4.2.4	Instrumentální činnosti – zpěv a hra na Orffovy nástroje	31
4.2.5	Výtvarné a rukodělné činnosti.....	31
	Závěr	32
	Seznam použitých zdrojů.....	33
	Abstrakt.....	36
	Abstract.....	37

Úvod

Hudba doprovází člověka po celý jeho život. Je známo, že hudbu může dítě vnímat již v těle matky ještě před tím, než přijde na svět, a také na ni zpravidla reaguje pohybem nebo naopak jej může uspat. Toto období si ovšem dítě nedokáže pamatovat. První kontakt s hudbou, na které již dítě může mít vzpomínky, bývá mezi třetím a čtvrtým rokem života. Písničky, které děti v tomto období slyší, si pak obvykle pamatují po celý svůj život. Od této chvíle se buduje vztah dítěte k hudbě.

Hudbu si i často spojujeme s nějakými životními událostmi, ať už jsou smutné či veselé. Zážitky i činnosti mohou být spojené s melodií, jako je kupříkladu zvonek u dveří, píseň zamilovaného páru, melodie před hlášením místního rozhlasu, úvodní znělka oblíbeného seriálu a jiné.

V životě člověka zaujímá hudba patřičné místo. Díky hudbě se nám dostává možnosti úniku myšlenkami do jiného světa. Hudba dokáže člověka rozplakat, rozesmát i přimět k zamyšlení. Hudbou obecně může člověk vyjádřit ty nejhlubší pocity a přání. Hudba uklidňuje a umožňuje lepší odpočinek a zpřijemňuje pracovní chvíle. Výběr poslechu hudby závisí i na náladě. Pokud jsme smutní, posloucháme obvykle smutnou hudbu, naopak pokud jsme zrovna šťastní, s větší pravděpodobností posloucháme hudbu veselou.

Hudební téma mojí bakalářské práce je spojeno s mojí láskou k hudbě, kterou rozvíjím odmala. Hudbě se věnuji téměř každý den alespoň poslechem písní, zpěvem a příležitostně i hraním na kytaru. Na základní škole jsem navštěvovala školní kroužek pěveckého sboru a také jsem docházela na hodiny kytary k panu učiteli v základní umělecké škole. Vřelý vztah k hudbě a můj sen stát se vychovatelkou ve školní družině, mě inspiroval přímo k tématu vybraných činností využitelných ve školní družině.

Cílem bakalářské práce je na základě studia odborných publikací teoretický popis a návrh vybraných hudebních aktivit, které se mohou uskutečnit ve školní družině. Tyto aktivity by měly posloužit nejen k rozvoji hudebnosti, ale i zpřijemnit a zpestřit čas dětí mladšího školního věku mimo vyučování např. ve školní družině. Zároveň může tato práce v budoucnu sloužit jako podklad pro mou vychovatelskou činnost. Případně by mohla být inspirací k hudebním činnostem pro další vychovatelky a vychovatele (pro přehlednost dále uvádím jen vychovatelky).

Tato práce se zabývá především školní družinou, tedy místem volného času a hudebními aktivitami, které lze zde využít. Práce je teoretická a v prvních třech kapitolách popisuje základní charakteristiku cílové skupiny – dítě mladšího školního věku, dále školní družinu jako místo pro volný čas a současně jako zařízení pro zájmové vzdělávání a hudební činnosti ve školní družině. V poslední části práce popisují návrh hudebních aktivit a činností pro školní družinu.

Základní zdroje pro moji bakalářskou práci pocházejí z publikací především z oblasti vývojové psychologie, výchovné pedagogiky a hudební didaktiky. Dále jsem čerpala informace z výchovných a vzdělávacích webových stránek.

1 Dítě mladšího školního věku (6-11 let)

Období dítěte mladšího školního věku odpovídá přibližně době, kdy dítě navštěvuje první stupeň na základní škole. Toto období se ještě rozděluje na raný školní věk a střední školní věk. Důvodem dělení je skutečnost, že mezi nejmladšími a nejstaršími dětmi v tomto období jsou značné rozdíly. Raný věk trvá přibližně dva roky, dítě si zvyká na povinnou školní docházku a prvky fantazie, egocentrického a magického myšlení zde hrají stále významnou roli. Střední školní věk se může považovat jako příprava na dobu dospívání a dochází k různým, méně nápadným změnám.¹

Abychom se mohli zabývat rozvojem dítěte v oblasti hudby a lépe tomu porozuměli, je také důležité se seznámit se základními znalostmi o tělesném vývoji, psychickém vývoji a socializaci dítěte.

1.1 Tělesný vývoj dítěte

Období mladšího školního věku se vyznačuje klidným, pravidelným a rovnoměrným tělesným vývojem dětí. Na rozdíl od předškolního věku je v této etapě vývoje dítě odolnější a nepodléhá již tak často dětským nemocem. Výška, váha těla a kapacita plic se zvyšují plynule a úměrně. Kostnatění ruky a prstů není v tomto období ještě zcela ukončeno a může způsobit omezení jemných a přesných pohybů ruky především při cvičení hry na dětský nebo klasický hudební nástroj či při psaní.²

Tělesné změny nejsou tak výrazné jako v obdobích, které předchází mladší školní věk, ale přesto k tělesným změnám dochází. Zpomaluje se růst do výšky a dochází k mohutnění těla. Na konci období mladšího školního věku jsou dívky obvykle vyšší a vyspělejší než chlapci. Chlapci i dívky mají obecně v tomto období mnoho energie a jsou výkonní, po vyčerpání sil jsou schopni poměrně rychle obnovit své síly. Dostatečný pohyb je důležitý. Součástí pohybu by mělo být protahování těla, běh i chůze. Oblíbené bývají u dětí různé pohybové hry s kamarády v přírodě. Děti nedokážou sedět na jednom místě příliš dlouhou dobu. Pohybové aktivity jsou pro ně přirozené a vedou k psychické pohodě a uvolnění. Dbát by se mělo i na správné držení těla, aby se předešlo problémům pohybového aparátu a mohlo docházet ke správnému tělesnému vývoji.³

1.2 Psychický vývoj dítěte

Významným úkolem v mladším školním věku je především nástup do školy a s ním spojená adaptace. V souvislosti s psychickým vývojem se dítě učí delšímu odloučení od rodiny, soustředí se na výuku, přijímá autoritu učitele, je hodnoceno a srovnáváno se spolužáky atp. Tohle vše se podílí na utváření jeho vlastní identity. A tak by mělo dítě vstupovat do školy opravdu připravené. Předčasný vstup do školního prostředí může způsobit u dítěte problémy. V případech jako je nerovnoměrná zralost – nevyrovnaná struktura celé osobnosti (dítě intelektuálně vyspělé zaostává v sociální vyspělosti a naopak) a nezralost (zpomalenost, nerovnoměrnost), je vhodné uvažovat o odkladu dítěte. Závažnějším problémem je, když je dítě nezpůsobivé, tedy jeho stav se nezlepšuje.

¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*, s. 255

² Srov. SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy*, s. 60

³ Srov. LABUSOVÁ, E. Mladší školní věk. *Šance dětem* [online]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/mladsi-skolni-vek>

V tomto období jsou charakteristické tyto rysy, stavy a procesy:

- spolupráce – dítě potřebuje mít pocit užitečnosti, proto rádo pomáhá, snaží se srovnávat s ostatními, probíhá sebezdokonalování se;
- soutěživost – dítě je více motivováno k výkonům a usiluje o to, být lepší než ostatní, snaží se dosáhnout zvolených cílů;
- hlavní motiv je škola – děti se do školy obvykle těší díky vyprávění zážitků s ostatními dětmi a navazování přátelství;
- projev naivního realismu – děti ve větší míře všemu věří;
- závislost na autoritách – rodiče a učitelé jsou vzorem chování, později (kolem desátého roku věku dítěte) vliv autority slábne a dítě spíše uznává přátele;
- relativně psychicky klidné období – kladné citové ladění, spolupráce, hovornost, bezstarostnost;
- později se projevuje potřeba začlenit se, postupné zlepšování paměti.⁴

Na vývoj dítěte předškolního věku v oblasti rozumu má vliv prostředí, kde vyrůstá, vyučování, příprava na vyučování a také činnosti, kterým se věnuje ve volném čase. Co se týká citového vývoje, děti v předškolním věku nemají ještě takovou schopnost vžít se do pocitů druhých, tedy mohou nám připadat jako bezcitné (posmívání, žalování). Oblast volního vývoje dítěte zahrnuje fakt, že dítě není schopno jednat samostatně na základě vyšších motivů.⁵

1.3 Socializace dítěte

Socializace je vysvětlována jako proces probíhající po celý život, kdy se utváří a vyvíjí člověk ve společenskou bytost. Tento proces probíhá ve vzájemné interakci člověka jako jedince a společnosti.⁶

Socializace souvisí se vztahy k ostatním lidem, a naopak. Když se diagnostikuje školní zralost, odborníci posuzují také sociální připravenost dítěte. Sociální připravenost dítěte podle Vágnerové zahrnuje úroveň běžných znalostí o vztazích a chování k lidem a schopností s nimi komunikovat. Důležitou roli hraje kvalita rodinného prostředí a obecně rodinné výchovy. Později dítě může ovlivnit mateřská škola. Součástí sociální připravenosti je rozlišování různých sociálních rolí – schopnost zaujmout roli žáka, spolužáka, vnímat autoritu a ostatní ve škole nebo doma. Dále do sociální připravenosti patří znalost norem chování, které zahrnují zvyky a normy platné v dané společnosti. Důraz je kladen i na úroveň mluvního projevu. To znamená, že se posuzuje celková schopnost komunikace.⁷

Dítě mladšího školního věku již postupně přestává být egocentrické – začíná si uvědomovat, že druzí mohou mít jiný pohled na stejnou věc. Ve věku přibližně devíti let je dítě schopné se vcítit do pozice druhého člověka a podle toho reagovat. Dítě na počátku mladšího školního věku uznává autoritu. Především rodiče a učitelé mají autoritu. Dítě se jim snaží vyjít vstříc, protože se obává trestu a touží po odměně a uznání. Osoby s autoritou jsou pro dítě velmi důležité, protože v nich cítí jistotu. Postupně s přibývajícím věkem dítěte a s větším osamostatňováním se není vliv autorit na myšlení dítěte tak významný. Okolo desátého roku života dítě obvykle více upřednostňuje spolužáky než učitele a rodiče. Rodiče zde fungují pro dítě jako podpora a zabezpečení. Podstatné je

⁴ Srov. *Studium Psychologie* [online]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/index.html>

⁵ Srov. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*, s. 27-29

⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*, s. 73

⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie.*, s. 259-260

ztotožnění se skupinou, jelikož má funkci přípravy na budoucí přátelské a intimní vztahy. Na základní škole se buduje mnoho kamarádských vztahů mezi dětmi, které pomáhají k pochopení sebe sama. Každý je trochu jiný, a tak děti většinou navazují přátelství s někým, kdo se mu podobá např. v zájmech, názorech atd.⁸

1.4 Hudební vývoj dítěte

Etapa hudebního vývoje dítěte v mladším školním věku začíná v šesti letech, tedy na počátku povinné školní docházky. Dítě se rozvíjí hudebně především prostřednictvím rodiny a hudební výchovy – urychluje se hudební rozvoj a působí pozitivně v psychice dítěte. Při vstupu dítěte do školy lze mluvit o určité školní připravenosti. Hudební připravenost dítěte znamená, že dítě dokáže uskutečnit soubor hudebních činností požadovaných osnovami hudební výchovy. Mezi hudební činnosti, které předpokládají základní hudební schopnosti, patří zpěv, hra na dětský hudební nástroj, poslech hudby a hudebně pohybová výchova.⁹

V hudebním vývoji je důležité také učení a výchova. Hudební schopnosti se projevují nejen díky výchově, ale také díky podnětnému prostředí a vlastní činnosti dítěte. Uvádí se, že toto období nabízí nejvhodnější podmínky pro rozvoj dětské hudební a pohybové tvořivosti.¹⁰

Děti v mladším školním věku obvykle jeví zájem o zpěv, o hru na dětské i klasické hudební nástroje, o hudební pořady v televizi, na internetu i o hudbu ze zvukového záznamu. Prostřednictvím struktury a funkcí sluchového analyzátoru a hlasového orgánu, dochází k hudebnímu vnímání a k pěveckému projevu. Tyto činnosti (hudební vnímání a pěvecký projev) se považují spolu s ostatními hudebními činnostmi jako základ hudebního rozvoje dítěte.¹¹

V období, kdy dítě nastupuje do školy, jsou hry a hraní si důležité a jeho vnímání se považuje za synkretické neboli celostní. Lze říci, že hudební činnosti vnímá celým tělem, protože spojení hudby a pohybu je pro děti přirozené a velice oblíbené. Dochází i k rozvoji sluchu. Již zmíněné synkretické (celostní) vnímání se v tomto období mladšího školního věku postupně mění na analytické vnímání zaměřené na detaily a jejich porovnávání. Prostřednictvím analytického vnímání jsou děti schopny lépe vnímat hudbu a dochází k rozvíjení hudebních schopností.

Důležité jsou i předpoklady pro základní operace s hudebními představami, které se postupně tvoří. Jsou potřeba ke zpěvu a také k vnímání hudebních skladeb. Zvyšováním kapacity i funkce hudební paměti dochází k zapamatování si jednoduché melodie, popřípadě vybavení si zvukové stopy, která byla již zaslechnuta. Hru na hudební nástroj zajišťuje hrubá i jemná motorika. V tomto období se obvykle dítě dokáže projevat pěvecky, hudebně pohybově, případně i instrumentálně.

Dětský zpěvný hlas je formován falzetem. Tón dětského hlasu bývá vyšší, než mají dospělí lidé. Dětský hlas se překotně vyvíjí. Na počátku tohoto období je vhodné provádět

⁸ Srov. PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H. *Vývojová psychologie pro sociální práci* [online]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/954010/psychologie.pdf/91da3174-0856-99ce-5c24-2704a0cc7d55>, s. 39

⁹ Srov. SEDLÁK, F. *Psychologie hudebních schopností a dovedností*, s. 191-192

¹⁰ Srov. OBEŠLOVÁ, M. *Hlasová výchova 6-9letých dětí na základní škole*, s. 80-81

¹¹ Srov. SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy*, s. 60

soustavnou hlasovou výchovu. Hlasový rozsah a kvalita hlasu závisí především na tzv. „rozezpívanosti“ dětí.¹²

Co se týče hudebně tvořivého myšlení, tak tvořivost neboli kreativita se v psychologii považuje jako souhrn vlastností osobnosti. A tyto vlastnosti osobnosti jsou předpokladem pro kreativní řešení problémů nebo pro tvůrčí činnost. Tvořivý proces zasahuje především vnímání, pozornost, paměť, fantazii, představivost a myšlení. Se zmiňovanou tvořivostí bývá spjata originalita, adaptivnost a realizace.¹³

1.5 Význam hudby v životě dítěte

Hudbu považujeme v životě dítěte, ale nejen dítěte za velmi důležitou. Hudba totiž rozvíjí různé oblasti a schopnosti člověka, jako je pohyb, emoce, čtení, řeč, vztahy s ostatními, chování, představivost a stimuluje mozek. Při poslechu hudby dochází k rozvoji pravé mozkové hemisféry, která se zaměřuje na kreativitu, představivost, rytmus a nadání pro hudbu. Prostřednictvím stimulace pravé hemisféry se uvolňují hormony štěstí.

Již od pradávna lidé věřili, že hudba je jedinečná a má velkou moc. Hudba člověka provází po celý život a je součástí všeho, co děláme a zároveň je přirozená. Pozitivně působí např. na lidskou psychiku, rozvíjí paměť, motoriku a podporuje emocionální vývoj. Působí relaxačními a léčivými účinky. Je doporučované, začít budovat vztah dětí k hudbě již v raném věku.

Dítě začíná vnímat hudbu ještě v prenatálním věku. Pár měsíců před narozením je vhodné dítěti pouštět klidnou hudbu nebo zpívat. Po narození si dítě zvyká hlavně na hlas matky a otce, dokáže ho rozpoznat a navozuje miminku pocit bezpečí. Vznikne silné emocionální pouto a matka je schopna zpěvem třeba dítě utěšit a uspat. Jednoduchá melodie dětem připomíná tlukot srdce a zvuky plodové vody, které dítě poslouchalo v matčině těle. Melodie působí uklidňujícím dojmem. Postupem času se dítě učí jednoduché písně a říkadla, také se tanečně pohybuje, pokud slyší různé melodie. Tanec a zpěv je pro dítě přirozený, jelikož to bere jako hru a buduje si základy vztahu k hudbě již v domácím prostředí s rodiči, pokud je to umožněno. Dítěti můžeme pomoci při budování vztahu k hudbě zpěvem, díky kterému se učí písničky a také si procvičuje výslovnost. I poslech rádia nebo hraní si s dětskými hudebními nástroji jsou prospěšné prostředky pro upevňování vztahu k hudbě. Pokud dítě projeví zájem o hudbu a vidíme u něj nadání, je na místě dítě rozvíjet dál např. pomocí zájmových kroužků. Dítě má zábavu a také se vzdělává. Mimo jiné i navštěvování dětských koncertů nebo divadelních představení může prohloubit zájem o hudbu. V případě, kdy dítě projeví zájem o hru na hudební nástroj, je potřeba ho v tom podpořit a přihlásit do hudební školy, popřípadě mu jinak umožnit výuku. Důležité je, aby dítě na hudební nástroj chtělo hrát samo, přinášelo mu to radost a uvolnění a nebylo do hraní nuceno. Mohlo by se stát, že si dítě vybuduje spíše negativní vztah k hudbě.¹⁴

Význam hudby v rozvoji lidské osobnosti zdůrazňovali již antičtí filozofové. Aristoteles tvrdil, že hudba působí na člověka jako tzv. očista od nepříjemných psychických vztahů. Pythagorejci využívali dokonce hudbu v psychoterapii. Platón byl přesvědčen, že hudba má ohromný význam, dokonce si cenil hudby nejvíce ze všech umění. Protože podle něj má hudba řád, harmonii rytmu a zvuků a vede k poznání krásy.

¹² Srov. ŠRÁMKOVÁ, L. *Využití hudebních činností ve školní družině* [online]. Dostupné z: https://theses.cz/id/531741/BP_-_Vyuit_hudebnch_innost_ve_koln_druin.pdf, s. 37-38

¹³ Srov. HOLAS, M. *Malý slovník základních pojmů z hudební pedagogiky a hudební psychologie*, s. 68

¹⁴ Srov. *Proč je hudba v životě dítěte důležitá?* [online]. Dostupné z: <https://www.hravaskolka.cz/content/view/132/1457/?lang=cz>

Muzikologie, jinými slovy hudební věda tvrdí, že hudba působí na člověka v tělesné i psychické oblasti. Co se týká fyziologických procesů, hudba způsobuje mimo jiné změny krevního tlaku, srdečního tepu a ovlivňuje hladinu hormonu adrenalinu v krvi. V oblasti lidské psychiky má hudba vliv na naše emoce a city. Hudba může zároveň podněcovat fantazii a představivost. Člověk má možnost vytvářet vnitřní obrazy. Hudba dokáže člověka vytrhnout z každodenních starostí, zároveň nás obvykle podněcuje k pohybu (především taneční skladby s výrazným hudebním rytmem). Známa hudba člověka uklidňuje. Lidé mají potřebu tělesného pohybu, který podněcuje hudba a také potřebu stimulace sluchového a pohybového orgánu novými hudebními podněty.

Čtyři nejdůležitější funkce hudby, které uvádí Sedlák ve své knize, jsou:

- Estetická;
- výchovná (etická);
- specifické osvojování světa;
- terapeutická (léčebná).

Estetická funkce umožňuje hudebně estetický prožitek a poznání krásy. Funkce výchovná tvoří mravní profil člověka. Funkce specifického osvojování světa znamená, že je hudba jedním z prostředků mezilidské komunikace. U terapeutické funkce hudby lze říci, že hudba uklidňuje a umožňuje člověku se odreagovat. Dokonce hudba může mít léčebné účinky, dokáže léčit některé lehčí duševní a neurotické poruchy.

Dalšími funkcemi hudby jsou hédonistická, rekreativní a sociální. Hédonistická funkce způsobuje potěšení, rekreativní funkce umožňuje zábavu a sociální funkce je funkcí společenskou.¹⁵

¹⁵ Srov. SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy*, s. 7-8

2 Školní družina jako místo pro volný čas

Tato kapitola se zabývá školní družinou, která je místem volného času pro děti předškolního věku. Konkrétně se zde o školní družině popisuje – její charakteristika, funkce, cíle výchovy, motivace při probíhajících činnostech a druhy činností, které se ve školní družině uskutečňují. V kapitole se dále zmiňuje pojem volný čas – vymezení pojmu, funkce volného času a cíl výchovy ve volném čase.

2.1 Pojem školní družina a její charakteristika

Pojem školní družina definuje MŠMT takto: „Školní družiny jsou školská zařízení, která poskytují zájmové vzdělávání žákům z jedné nebo několika základních škol podle vlastního vzdělávacího programu, který jim umožňuje výrazně se profilovat podle zájmů a potřeb žáků. Školní družina slouží výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování.“¹⁶ Školní družinu navštěvují především děti od první až po pátou třídu, případně i děti v přípravné třídě základní školy. Školní družina funguje ve dnech školního vyučování (před vyučováním a po něm) a v některých případech i o prázdninách.¹⁷

V České republice fungují školní družiny již řadu let. Pomáhají dětem s využitím volného času, protože nabízí zájmové aktivity, které aktivizují děti, prohlubují jejich znalosti ze školy a rozvíjí osobnost dítěte.¹⁸

Školní družina má sloužit dětem především k odpočinku a zájmové činnosti. Dítě by se zde mělo cítit v bezpečí a mít možnost dělat, co ho baví. Děti se obvykle v tomto zařízení rozdělují do oddělení, která dosahují počtu maximálně 30 žáků. Rodiče mohou žáky do družiny přihlásit podáním zápisového lístku. Školní družina obvykle nabízí zájmové kroužky, kam mohou docházet i žáci, kteří nejsou přihlášení do školní družiny. Počty žáků se během dne ve školní družině mění, jelikož žáci dochází do kroužků, které školní družiny obvykle poskytují dětem za poplatek. Případně děti navštěvují jiné zájmové vzdělávání nebo jdou domů.¹⁹

2.2 Funkce školní družiny

Školní družina má funkci výchovnou, vzdělávací a rekreační. Nabízí žákům:

- odpočinkové činnosti;
- činnosti, které připravují žáky na vyučování.

Mezi odpočinkové činnosti můžeme řadit klidové činnosti, zájmové i rekreační aktivity. Tyto činnosti by měly potlačovat únavu. Příkladem klidových činností je klid na lůžku nebo lehátku, či na koberci, poslech hudby či pohádky, hraní stolních her apod. Dále do odpočinkových činností patří i rekreační činnosti, kam se řadí aktivní odpočinek. Aktivní odpočinek je pro děti velmi významný, protože regeneruje síly. Tyto činnosti se odehrávají obvykle venku, protože obsahují pohybové, sportovní, turistické či manuální prvky. Jedná se o organizované i spontánní činnosti. Rekreační činnosti jsou mimo jiné hry v přírodě, vycházky po okolí a závodivé hry. Zájmové činnosti patří do

¹⁶Školní družiny. [online]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>

¹⁷ Srov. Tamtéž

¹⁸ Srov. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*, s. 7

¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 9-10

odpočinkových činností ve školní družině, pomáhají rozvíjet osobnost dítěte. Zájmové činnosti mohou být jako činnosti skupinové nebo individuální, organizované nebo spontánní. Tyto činnosti vychází ze zájmů dětí a tím pádem zabraňují nudě, zároveň dětem umožňují, se více seberealizovat a rozvíjet svoje dovednosti. Zájmové činnosti se zpravidla týkají různých oblastí – výtvarné, hudební, pracovní (práce s různými materiály), pohybové, přírodovědné (pěstitelství, chovatelství, ...) apod. Děti bez zájmu jsou více ohroženi sociálně patologickými jevy, jako je např. gamblerství, krádeže, agresivita, šikana, rasismus, užívání návykových látek apod. Ve školních družinách by mělo docházet i k prevenci těchto sociálně patologických jevů.

Činnosti připravující děti na školní vyučování souvisejí s plněním školních povinností, avšak nejsou legislativně stanovena jako povinnost školní družiny. Činnosti se zaměřují na zopakování a procvičování školního učiva. Příprava na vyučování se provádí formou vypracování domácích úkolů (se souhlasem rodičů), formou didaktických her, exkurzí, prací s knihou, soutěží atd. Žáci si již osvojené poznatky mohou konkretizovat, rozšiřovat, prohlubovat i prakticky aplikovat. Ale také získávají nové vědomosti i dovednosti. Příprava na vyučování probíhá ve spolupráci s učiteli a vychovatelkami.²⁰

Rodiče přihlašují své děti do školní družiny z důvodu, aby bylo o jejich děti postaráno. Jde o dobu, kdy skončí vyučování ve škole a popřípadě i před vyučováním. Rodiče také vyžadují na družině, aby naplňovala volný čas jejich dětí a vychovávala je. Pokud bychom pouze zjednodušeně rozdělili den dítěte na hlavní tři části neboli úseky tak doba, kdy je dítě ve školní družině, se nachází na hranici mezi mimopracovním časem a časem volným. Pracovní čas se bere jako čas, kdy se dítě věnuje vzdělávání, tedy myšleno čas strávený ve vyučování ve škole a přípravou na vyučování. Mimopracovní čas je doba, kdy dítě odpočívá a patří sem i nutnosti, jako je jídlo a hygiena. Volný čas je časový úsek, kdy si dítě svobodně volí činnosti, které ho baví.²¹

2.3 Cíl výchovy ve školní družině

Školní družina má za úkol poskytnout bezpečné a vhodné prostředí pro zajímavé a rozmanité činnosti, které podporují individuální rozvoj dítěte. Cílem výchovy ve školní družině je příprava dítěte na osobní život ve společnosti. Je to činnost dlouhodobá. Má docházet k naplnění kognitivních, psychomotorických a afektivních cílů. Díky aktivitám se dítě vybavuje požadovanými dovednostmi, vědomostmi a postoji.

Hájek uvádí, že cíle pro potřeby školní družiny lze převzít v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Zde je uvedena stručná formulace cílů:²²

- „rozvoj dítěte, jeho učení a poznání;
- osvojování základů hodnot, na nichž je založena naše společnost;
- získávání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí.“²³

Pedagog by měl sledovat naplňování cílů ve školní družině. Ve vyhlášce č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, § 8 jsou uvedeny konkrétní činnosti, které by měly naplňovat uvedené cíle. Výše citované cíle odvozují kompetence (předpoklady k určitým činnostem neboli co by měl žák umět). Školní družina přebírá klíčové kompetence žáků

²⁰ Srov. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*, s. 16-17

²¹ Srov. Tamtéž, s. 15

²² Srov. Tamtéž, s. 10-11

²³ Tamtéž, s. 11

v programech základního vzdělávání a dětí v předškolním vzdělávání. Uvádí se tyto následující kompetence:

- kompetence k učení;
- kompetence k řešení problémů;
- komunikativní kompetence;
- sociální a interpersonální kompetence;
- občanské kompetence;
- kompetence k trávení volného času.

Ve školách jsou preventivní výchovné programy, které se zaměřují na tyto uvedené oblasti:

- výchova ke zdravému životnímu stylu;
- posilování komunikačních dovedností;
- zvyšování sociálních kompetencí;
- výchova k odstraňování nedostatků v psychické regulaci chování;
- schopnost najít své místo ve skupině a ve společnosti;
- formování životních postojů.²⁴

2.4 Motivace činnosti

V dětech se musí nejprve vyvolat zájem, aby se dokázaly aktivně účastnit na průběhu činností ve školní družině. Pokud mluvíme o zájmu, jedná se o uspokojení určité potřeby. Potřeba se projevuje nedostatkem něčeho nebo naopak přílišným dostatkem něčeho. Samozřejmostí jsou fyziologické potřeby (dýchání, potřeba vody, spánku, ...). Psychické potřeby, které mohou být motivem jednání, jsou potřeba bezpečí a pocitu jistoty, potřeba lásky a citové odezvy, potřeba seberealizace, potřeba pochvaly a uznání, potřeba získávat nové zkušenosti a potřeba poznávání.

Výborně motivuje obyčejná radost, kterou činnost vyvolává, tedy pokud má dítě radost z činnosti a baví ho to. Motivací může být i úspěch, protože každého vlastní úspěch povzbuzuje k další činnosti. Za zmínku stojí i motivace zvědavosti a soutěživosti.

Děti je potřeba zaujmout. Motivace děti aktivizuje, reguluje a posiluje žádoucí chování. Je nutné využívat motivy přiměřené věku a osobnosti dítěte. Motivы, které se mohou využívat ve školní družině jsou např. slovní pochvala, udělat radost někomu jinému vlastním výrobkem, soutěžení, zážitek atp.

Významnou roli v motivaci hraje i prostředí, ve kterém se dítě zrovna nachází. Školní družina by měla být příjemné místo s vyhovující atmosférou, která se zlepšuje, když si děti vzájemně pomáhají, spolupracují a hrají si spolu.

Nežádá se stává, že děti činnosti ve školní družině nebaví. Příčin nezájmu může být několik. Dítě se stává neaktivní např. z důvodu nevyhovující nabídky činností nebo kvůli dohadům mezi dětmi. Také zdravotní důvody, nevyhovující podmínky pro činnost apod. hrají v zájmu či nezájmu dítěte značnou roli.²⁵

²⁴ Srov. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*, s. 10-14

²⁵ Srov. Tamtéž, s. 67-69

2.5 Činnosti ve školní družině

Oblast činností, které se uskutečňují nebo případně mohou uskutečňovat je poměrně široká. Vychovatelka ve školní družině by měla děti vzdělávat a zároveň i vychovávat. V nepřímé výchovné činnosti se soustředí především na přípravu na činnosti, které bude následně realizovat s dětmi v přímé výchovné práci.

2.5.1 Sociální učení

Školní družina je místem sociálního učení. Děti zde spolu tráví čas obvykle po školním vyučování a také tady vznikají vztahy mezi dětmi a mezi vychovatelkou. Podstatná je prevence před konflikty mezi dětmi, která by měla probíhat ve školní družině. Děti by se měly učit, jak předcházet vzájemným konfliktům a jak je efektivně řešit.

Sociální dovednosti jsou podstatnou součástí výchovy ve školní družině. Větší důraz se klade na sociální vztahy k ostatním, kteří školní družinu také navštěvují než na výkon žáka. Výkon žáka je naopak důležitý sledovat při školním vyučování. Pokud mluvíme o sociálních dovednostech, je možné zmínit pojem sociální kompetence. Sociální kompetence je stručně řečeno schopnost jednat s lidmi, aby docházelo k respektu ostatních i sebe. Existuje i výčet toho, co přesně do sociální kompetence patří.²⁶

Problém s dosažením sociálních kompetencí může nastat už v prostředí rodiny, kde nedochází k vhodnému vedení dítěte k tomu, jak se chovat nebo nemá příliš možností zažít sociální situace, protože je omezen styk s lidmi. Dítě potom neví, jak reagovat správně a dochází k potížím.²⁷

Obvyklé je při sociálním učení např. modelování (jinými slovy učení nápodobou). Děti pozorují ostatní děti, jak mluví, jak se chovají, oblékají atp. Návyky mívají děti i z rodinného prostředí. Děti také pozorují chování ostatních a reakce pedagogů. Dítě odkouká určitý vzorec chování někoho jiného a může ho to ovlivnit.²⁸

2.5.2 Pohybové a tělovýchovné aktivity

Pohybové a tělovýchovné aktivity bývají velmi oblíbené, protože děti se rády uvolní po školním vyučování, při kterém seděly. Díky společné pohybové aktivitě dochází také k socializaci, která probíhá spontánně při radostné atmosféře (např. při hře či sportu). Při výběru tělovýchovných a pohybových aktivit hraje značnou roli zájem dětí, prostorové a časové podmínky školní družiny, dovednosti a dispozice vychovatelky. Mezi tyto aktivity řadí Mazal chůzi, běh, cvičení těla, protahování, pohybové hry s míčem nebo jiné pohybové hry.²⁹

Pohyb by měl být nedílnou součástí života každého člověka. Prostřednictvím přirozeného pohybu, který probíhá již v období po narození, se vyvíjí svalový aparát a kostra, která je oporou těla. Důležité je správné držení těla v různých polohách. Pohyb je nezbytný i k podpoře činnosti orgánů. Zároveň je pohybová činnost jedna ze základních fyziologických potřeb dítěte. Nedostatečný pohyb může způsobit různé zdravotní potíže.³⁰

²⁶ Srov. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*, s. 83-84

²⁷ Srov. VALENTA, J. *Didaktika osobnostní a sociální výchovy*, s. 170

²⁸ Srov. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*, s. 86

²⁹ Srov. Tamtéž, s. 89

³⁰ *Úloha pohybu v životě člověka*. [online]. Dostupné z:

https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js19/pohybove_aktivity/web/pages/1-uloha-pohybu-v-zivote-cloveka.html?kod=OV2BP_OPx1;lang=en

Při sportovních aktivitách je vhodné, aby děti měly pohodlný úbor na cvičení. Zřetel se musí brát také na to, zda se aktivita uskutečňuje uvnitř školní družiny, tělocvičny nebo venku. A podle těchto okolností volit správné oblečení.³¹

2.5.3 Výtvarné činnosti

Při výtvarných činnostech ve školní družině se využije estetické cítění (např. práce s literaturou, kulturní akce, sbírání inspirace pro malbu a kreslení). Tedy patří sem i činnosti, které motivují děti pro výtvarnou činnost.

Děti mají obvykle v oblibě odpočinkovou činnost, při které si kreslí, co chtějí a je jen na nich, zda půjdou malovat nebo dělat jinou odpočinkovou činnost. Děti ve školní družině často volí kresbu nebo malbu toho, co jim je nejbližší (oblíbené postavy z pohádek, členy rodiny, kamarády, či zvířata nebo rostliny).

Při rekreačních činnostech bývá častá kresba na dané téma nebo kresba danými pomůckami. Výtvarná činnost je úzce spjata s rukodělnými činnostmi. Mezi oblíbená témata kreseb, které vychovatelky volí, patří převážně příroda a věci kolem nás. Při výtvarných činnostech se u dětí rozvíjí představivost a tvořivost. Zároveň se při těchto činnostech trénuje jemná motorika zejména při držení tužky, štětce, voskovky nebo jiných výtvarných pomůcek.³²

2.5.4 Rukodělné činnosti

Rukodělné činnosti jsou pro děti prospěšné, protože mimo jiné rozvíjí jemnou motoriku, zklidňují, nutí k soustředěnosti, rozvíjí tvořivost, trpělivost a estetické cítění. Rukodělné činnosti mají také dobrý vliv na držení tužky i na písmo. Pro děti, které rády vyrábí, je větší pravděpodobnost, že budou mít úhlednější písmo než děti, které spíše nevyrábí a nepracují s různými materiály, jako je modelovací hmota, papíry, textil, stavebnice apod.

Při rukodělných činnostech by měly vychovatelky dbát na rozvoj tvořivosti u dětí, skupinovou práci, ale samozřejmě i na hygienu a bezpečnost při práci s různými materiály.³³

2.5.5 Hudba a tanec

Hudba nejen ve školní družině je u dětí vskutku oblíbená. Málokterá dětská oslava se obejde bez hudby. K využití hudby ve družině dochází např. při tanci, poslechu a při pěveckém nebo instrumentálním projevu.

Hudbu vychovatelky využívají jako zvukovou kulisu při různých činnostech ve školní družině nebo i jako záměrný poslech hudby. Při záměrném poslechu hudby se děti zklidní a přijímají pouze zvuk. V tomto případě může nastat příjemná uklidňující atmosféra. Pro lepší soustředěnost dětí je vhodné vybrat chvíli, kdy bude pravděpodobnější, že děti budou pozorné. K poslechu hudby se může využít pravidelný čas, aby si děti na činnost navykly.

Při hodinách hudební výchovy není příliš prostoru pro zpěv, jelikož hudební výchova probíhá na základních školách pouze jednu hodinu týdně. Proto je možnost se více věnovat hudbě ve školní družině. Zpěv písniček může navodit pěknou atmosféru a dobrou náladu. Zapojit se do zpěvu mají možnost všichni. Není potřeba ze zpěvu někoho vyřadit, důležité je mít trpělivost, být taktní a uvědomit si, že ne každý má stejné pěvecké

³¹ Srov. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*, s. 91

³² Srov. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*, s. 96-98

³³ Srov. Tamtéž, s. 99-102

nadání. Vychovatelka by měla zpívat s dětmi, aby jim šla příkladem, případně může zpěv doprovázet na hudební nástroj. Děti si mohou také vyzkoušet hru na Orffovy nástroje, ale záleží na vybavení školní družiny.

Písňe se vybírají s ohledem na věk dětí. Pro nejmenší děti jsou vhodnější lidové písňe a později už zkouší i jednoduché umělé písňe. Bývá také zvykem vybírat písňe ke zpěvu s přihlédnutím na roční období.³⁴

2.5.6 Literárně-dramatická činnost, rozvoj komunikativních dovedností

Dramatická činnost ve školní družině může spočívat v trénování vystoupení, které je pak zakončené veřejným vystoupením dětí. Tato činnost se může také pojmout jako příprava na vyučování. Příkladem lze uvést sestavování písmen ze svých těl, vyprávění pohádek, improvizace ve vymýšlení příběhů apod. Součástí jsou i dramatické hry, kde bývá motivem nějaká pohádka. Hry, při kterých děti mohou běhat, křičet a dupat, je uvolní a lépe se vtáhnou do děje.

Samozřejmě je dbát na rozvoj komunikativních schopností. Při neverbální komunikaci si děti mají možnost vyzkoušet např. navazování kontaktu očima a dorozumívání se jen pomocí zvuků. Komunikativní dovednosti se také mohou trénovat nejlépe v komunikačním kroužku, při kterém se děti posadí v družině do kruhu, aby na sebe všechny viděly a vyprávějí si zážitky.

Poslech mluveného slova, předčítání, prohlížení obrázků z knih a časopisů, patří do literární výchovy. Děti po poslechu knihy mohou dostávat od vychovatelky otázky, které se vztahují k ději samotné knihy. S oblibou se děti pokouší vymýšlet své vlastní příběhy, básničky či pohádky, zapisovat je a poté číst ostatním.³⁵

2.5.7 Přírodovědné a vlastivědné zájmové činnosti

Přírodovědná a vlastivědná oblast jsou si poměrně blízké. Děti si prostřednictvím přírodovědných a vlastivědných zájmových činností rozšiřují svoje vědomosti. Při těchto činnostech dochází u dětí k prohlubování vztahu především k přírodě a k památkám.

Vlastivědné a přírodovědné zájmové činnosti probíhají obvykle rozhovorem s dětmi. Ale je možné sem přidat i praktické činnosti, jako je např. sběr přírodnin a jejich následná výstavka v družině, již zmiňované pěstování rostlin, exkurze (v botanické či zoologické zahradě, v muzeu apod.) a vycházky s poznáváním rostlin.³⁶

2.5.8 Výpočetní technika

Počítač se nachází téměř v každé domácnosti a nebývá to jinak i ve škole. Počítač se tedy stal nezbytnou a běžnou součástí života každého člověka. A proto i ve školní družině se často děti věnují hrám nebo různým programům na počítači. Tyto programy nebo hry na počítači by měly být vhodně zvolené tak, aby např. rozvíjely schopnosti dětí, připravovaly na výuku, podporovaly spolupráci s ostatními dětmi apod.

Někdy děti chodí na počítač ve školní družině a případně se přesunují do počítačové učebny školy, kam se vejde i více dětí. Je důležité, aby děti nechodily na počítač bez svolení vychovatelky, také by mělo docházet k prostrídání dětí na počítačích.³⁷

³⁴ Srov. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*, s. 104-107

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 109-113

³⁶ Srov. Tamtéž, s. 114-117

³⁷ Srov. Tamtéž, s. 120-122

2.6 Volný čas

S pojmem volný čas úzce souvisí pojem školní družina a pedagogika volného času. Proto je na místě právě tomuto pojmu volný čas věnovat tuto kapitolu. Vychovatelky by měly vycházet z teoretických poznatků z pedagogiky volného času a využít je při výchovatelské činnosti ve školní družině. Pedagogika volného času je poměrně mladý společenskovědní obor zabývající se výchovou ve volném čase. Významným oborem se stal spíše až v druhé polovině 20. století. Tento obor je spjat s několika pojmy. Pro příklad jsou zde uvedeny dva podstatné pojmy, které jsou si blízké v souvislosti s prací s dětmi a mládeží školního věku:

- výchova ve volném čase – zahrnuje výchovu dětí, mládeže, dospělých a seniorů;
- výchova mimo vyučování – zahrnuje zábavu, odpočinek i jiné povinnosti dětí mimo povinné vyučování a mimo přímý vliv rodiny.³⁸

2.6.1 Vymezení pojmu volný čas

Pojem volný čas se může vnímat různě. Pokud bychom chtěli volný čas vymežit negativně, jedná se pouze o čas, kdy mám volno od práce a ostatních povinností. Naopak pozitivní pojetí volného času se bere jako čas, kdy máme volno sami pro sebe a pro koho chceme, tedy je to čas, se kterým může člověk nakládat svobodně. Co se týká neutrálního pojetí volného času, je to čas, který není naplněn ničím. Pedagogika volného času spíše uznává pozitivní vymezení volného času.

Dále se volný čas člení na volný čas v širším smyslu a volný čas v užším smyslu. Volný čas v širším smyslu se bere jako čas, kdy nepracujeme. Do tohoto volného času se počítá i čas spánku, stravování, cestování do práce, vlastní hygieny atp. Volný čas, který bereme v užším smyslu, není čas spjatý s prací. Nepatří sem např. čas strávený na cestě do práce, spánek a potřebný odpočinek.³⁹

2.6.2 Funkce volného času

Co se týče funkce volného času, je mnoho kritérií a názorů. Zde jsou vypsány příklady vymezení funkcí volného času od různých autorů.

Francouzský sociolog Roger Sua uvádí základní funkce volného času následně:

- psychologická (dochází k uvolnění a zábavě);
- sociální (probíhá proces socializace);
- terapeutická (péče o tělo, prevence onemocnění);
- ekonomická (uplatnění člověka v profesním životě).

Německý pedagog a sociolog Horst W. Opaschowski považuje za základní funkce volného času např. následující:

- rekreační (zotavení, odpočinek, uvolnění);
- kompenzační (kompenzují se nedostatky hlavně z doby práce);
- kontemplační (objevování smyslu života);
- komunikační (navazování sociálních kontaktů);
- participační (spolupodílení se, dobrovolnictví a aktivity se skupinou);
- integrační (sjednocující funkce aktivit, skupin, ...).⁴⁰

³⁸ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 8-14

³⁹ Srov. KAPLÁNEK, M, ed. *Čas volnosti-čas výchovy*, s. 24-25.

⁴⁰ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 14-15

2.6.3 Cíl výchovy ve volném čase

Cíle výchovy se dají určovat podle věku vychovávaných, podle druhu vykonávané činnosti atp. Cíle mohou být obecné, dílčí a specifické. Hlavním neboli obecným cílem výchovy ve volném čase je, aby jedinci uměli zacházet se svým volným časem, rozumně ho využívali a vážili si ho. Mezi jednotlivé dílčí cíle patří např. naučit se efektivně odpočívat, rozvíjet své zájmy a ukázat cestu k dalšímu vzdělávání. Přesto se dá říci, že tyto cíle jsou stále poměrně obecné, protože přesnější dílčí cíle určuje teprve druh aktivit probíhajících ve volném čase.

V oblasti výchovy by měly být předem dané cíle jako součást přípravy na výchovnou činnost. Pedagogové by si měli dopředu stanovit cíle činností.⁴¹

Podle Špičáka jsou cíle výchovy ve volném čase následující:

- regenerace sil po psychické a fyzické zátěži ve škole;
- rozvoj zájmů a schopností u dětí;
- získání praktických zkušeností potřebných pro život;
- vedení k samostatnosti;
- vedení dětí k vytváření a udržování vztahů a také k participaci ve skupině;
- utváření mravních vlastností a postojů.⁴²

⁴¹ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 17-18

⁴² Srov. KNOTKOVÁ, A. *Pedagogika volného času* [online]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/ustav-socialnich-studii/dokumenty/publikace-ke-stazeni/pedagogika-volneho-casu.pdf>, s. 17

3 Hudební činnosti ve školní družině

Do oblasti zájmových aktivit, které jsou součástí školních družin, patří mimo jiné i hudební činnosti. Právě tyto činnosti probíhají během školního roku v družině obvykle různě často a v rozličných formách. Většinou se realizují různé jednoduché hudební aktivity se zpěvem, tancem, s poslechem či hra na Orffovy či složitější nástroje. Záleží na schopnostech vychovatelky. Při školní družině také bývají zvykem hudební kroužky (pěvecký, dramatický, hudební, hra na nástroj apod.), které by měli vést pedagogové s vřelým vztahem k hudbě.⁴³

Hudební aktivity probíhající ve školní družině navazují na hudební výchovu, která je součástí vyučování a prolínají se spolu. Hudební výchova obsahuje vokální, instrumentální, poslechové a hudebně pohybové činnosti. Díky těmto uvedeným činnostem dochází u žáků k porozumění hudebnímu umění a aktivnímu vnímání hudby.⁴⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání uvádí (dále jen RVP ZV): „Hudební činnosti jako činnosti vzájemně se propojující, ovlivňující a doplňující rozvíjejí ve svém komplexu celkovou osobnost žáka, především však vedou k rozvoji jeho hudebnosti – jeho hudebních schopností, jež se následně projevují individuálními hudebními dovednostmi – sluchovými, rytmickými, pěveckými, intonačními, instrumentálními, hudebně pohybovými, hudebně tvořivými a poslechovými.“⁴⁵

Žáci při hudebních činnostech využívají mimo jiné svůj hlasový potenciál při zpěvu, ať už sólovém nebo sborovém, také instrumentální dovednosti při hře na hudební nástroj.⁴⁶

3.1 Základní hudební činnosti ve školní družině

Hudební činnosti se rozdělují dle RVP ZV do čtyřech oblastí – vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové.⁴⁷

3.1.1 Vokální činnosti

RVP ZV uvádí: „Obsahem *Vokálních činností* je práce s hlasem, při níž dochází ke kultivaci pěveckého i mluvního projevu v souvislosti s uplatňováním a posilováním správných pěveckých návyků.“⁴⁸

Vokální neboli pěvecké činnosti jsou významné hudební činnosti nejen u dětí mladšího školního věku, ale i u jiných věkových skupin. Pěveckou činností se bere takový projev, který tvoří zpěvný hlas. Lze říci, že jde o nejpřirozenější formu hudebního projevu, protože hlas je základním a zároveň velmi důležitým hudebním nástrojem každého člověka. Hlas používají lidé každý den k dorozumívání se mezi sebou.⁴⁹

⁴³ Srov. ŠRÁMKOVÁ, L. *Využití hudebních činností ve školní družině* [online]. Dostupné z: https://theses.cz/id/531741/BP_-_Vyuit_hudebnch_innost_ve_koln_druin.pdf, s. 38

⁴⁴ Srov. Vzdělávací oblast – Umění a kultura – úvod: Hudební výchova. [online]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10642>

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Srov. Tamtéž

⁴⁷ Srov. Tamtéž

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ Srov. SLAVÍKOVÁ, M. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků základní školy*, s. 12

Sedlák a Váňová uvádí pět základních projevů pěvecké činnosti:

- imitace (nápodoba);
- vokální intonace;
- zpěv z paměti (z představy);
- pěvecká tvořivost;
- tvořivá intonace.⁵⁰

Imitace neboli nápodoba znamená pěvecký projev, který bezprostředně opakuje zvukový nebo hlasový podnět. Hlasový projev je zachycen sluchem. Opakují se většinou melodie a písně. Snahou zpívajícího je co nejpřesněji napodobit, co zaslechl. Základy imitace začínají již v raném dětství. Dítě zkouší napodobit mluvu ostatních (rodičů, sourozenců,...) a snadno se učí přirozeně písně, které slyší od starších osob, z televize, internetu apod. a také písně napodobuje.

Vokální intonace neboli jinými slovy zpěv podle not probíhá, když zpívající převede notový zápis melodie do zvukové podoby. Podněty se přijímají zrakem nikoliv sluchem, proto je nutností značná soustředěnost. Tato uvedená činnost je poměrně složitá a vyžaduje určité znalosti z hudební nauky.⁵¹

Zpěv z paměti neboli z představy znamená reprodukce písní, melodií, které jsme někdy slyšeli a zapamatovali jsme si je. Často se stává, že si děti zapamatují písně, které jim zpívali např. rodiče nebo učitelé, a pak je zpívají v dospělosti zase svým dětem. Takovým způsobem se snadno předávají písně z generace na generaci.

Pěvecká tvořivost se bere jako projev vlastní vymyšlené písně. Děťmi smyšlené písně mívají legrační slova a tyto písně jsou často spontánní. Produkovaná vlastní hudební myšlenky bývá u dětí velmi oblíbené.

Tvořivá intonace je pěvecká reprodukce neboli zpěv vlastních písní a melodií, které jsou zapsané v notách.⁵²

S vokálními činnostmi se spojuje pojem **hlasová výchova**. Hlasová výchova dětí mladšího školního věku má za cíl zdokonalovat a rozvíjet hlasový projev. Hlasová výchova zahrnuje sedm složek:

- dýchání;
- držení těla;
- tvoření tónů;
- hlasová cvičení;
- nasazení tónů;
- výslovnost, uvolňování mluvidel a hudební deklamace;
- přednes písně.⁵³

Hlasová výchova by se měla realizovat ve všech těchto uvedených složkách. Na začátku se cvičí držení těla, tvoření tónů a dýchání. Pak jsou podstatná hlasová cvičení, která rozšiřují hlasový rozsah. Také by se mělo procvičovat nasazení tónu, výslovnost a hudební deklamace pro správný přednes písně. Dbá se při tom na hlasovou hygienu, která by se neměla opomínat. Příjemná atmosféra může pozitivně ovlivnit emocionální prožitek dětí ze zpěvu.

Správné držení těla zajišťuje lepší dýchání při pěveckém projevu. Pedagogové musí děti poučit, jak mají při zpěvu správně sedět nebo stát. Ve stoje se doporučuje veřejné hudební vystoupení případně rozezpívání. Stát se má vzpřímeně a uvolněně s rukama volně podél těla a hlava se udržuje také rovně. Je možné při zpěvu mít mírně

⁵⁰ Srov. SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*, s. 280

⁵¹ Srov. SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy*, s. 154-155

⁵² Srov. SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*, s. 281-285

⁵³ Srov. SYNEK, J. *Didaktika hudební výchovy I.*, s. 7-14

nakročenou nohu a lehce se pohupovat do rytmu. Naopak v sedě se nacvičují písně, přičemž chodidla nohou se dotýkají země a nohy nesmí být překřížené. Trup je narovnaný a také uvolněný jako při zpěvu ve stoje. Noty písní je důležité držet tak, aby bylo vidět na pedagoga a zároveň i do notového záznamu.⁵⁴

Pokud se dodržují pravidla správného dýchání, jsou základem pro kvalitně tvořený tón. Žeberně brániční dýchání je ke zpěvu nejvhodnější, jelikož se využívá kapacita plic naplno. Při tomto dýchání vzduch při nádechu proudí do spodní části plic, stlačuje bránici a rozšiřuje se i spodní část hrudníku, kde se nachází volná žebra. Při zpěvu by se mělo s klidem a potichu nadechovat nosem, případně nosem a ústy najednou. Pozornost se věnuje také tomu, aby se nezvedala při nádechu ramena. Nadechování probíhá nejprve tzv. nádechem do břicha. Pak nádech pokračuje zvětšením dechové kapacity rozšířením spodní části hrudníku. Lze vnímat, jak se žebra rozšiřují mírně do stran. Po nádechu přichází na řadu krátké zadržení dechu neboli zklidnění dechu. Aktivuje se bránice k tomu, aby vytvořila dechovou oporu pro správné dýchání a tvorbu tónů. Následuje výdech, který by měl být plynulý, dlouhý a bez námahy.⁵⁵

Ke tvorbě tónu dochází, pokud se pravidelně chvějí hlasivky při výdechu. Tón se dotváří hrudní rezonancí, která se využívá ke zpěvu ve vyšších polohách nebo hlavovou rezonancí a pomocí mluvidel. Nejdříve nastává znění tónu ve vlastní představě kvůli intonaci. Brada by měla být při tvorbě tónu uvolněná a pohybující se dolů a nahoru. Jazyk se hýbe v ústech spíše u spodního patra. Při hrudní rezonanci rezonuje tón pod hlasivkami a je běžný u dětí. Naopak u hlavové rezonance dochází k rezonanci tónu nad hlasivkami hlavně v hlavových dutinách. Aby děti lépe ovládaly hlavový tón, může jim pomoci zkoušení zvuku kočky (mňoukání) nebo např. kukačky (kukání). Hlasová cvičení, která upevňují hlavový tón začínají sestupně od uvedených tónů.⁵⁶

Hlasovým cvičením neboli rozezpíváním se připravujeme na zpěv. Jinými slovy hlasový orgán se připravuje na pěvecký výkon a rozšiřuje se hlasový rozsah. Hlasová cvičení se provádí nejprve ve střední poloze vázaně a uvolněně, nejlépe v pianu. Poté se zesiluje. Následně se zkouší hlasová cvičení ve vyšších i v nižších polohách. Doporučované na rozezpívání je také tzv. brumendo, kdy se zpívá tón se zavřenými ústy, zuby jsou lehce od sebe a jazyk na dně spodního patra v ústech. Brumendem se zpívají i tóny ve vysokých polohách na slabiky, které obsahují písmeno – u (mu, vu, nu apod.).⁵⁷

Do správného nasazení tónu se řadí tzv. měkké nasazení, které spočívá v plynulém rozeznění hlasivek a pomalu se zesiluje. Krk by měl být uvolněný a rozšířený. V tomto případě je tón estetický a hygienický.⁵⁸

Při rozezpívání se trénuje i výslovnost. Správná výslovnost neboli artikulace ovlivňuje celkové vnímání zpěvu. Píseň se stává díky výslovnosti srozumitelná. Dbát by se mělo na dobře otevřená ústa. Při výslovnosti by se mělo brát zřetel také na vokály. Vokály jsou samohlásky. Trénování výslovnosti lze uskutečnit např. nahrazením vokálů v písni jedním vokálem. Obvyklá píseň, na které se trénuje výslovnost, je *Holka modrooká*.

Uvolňování mluvidel může probíhat prostřednictvím jazykolamů, zpěvu bez zvuku (známé písně se poznávají pouze dle artikulace) nebo hlasovým cvičením, které probíhá rychlou výslovností slov. Je potřeba se před zpěvem rozmluvit a hlavně před veřejným vystoupením.

⁵⁴ Srov. SYNEK, J. *Didaktika hudební výchovy I.*, s. 7

⁵⁵ Srov. Tamtéž, s. 7-8

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 9

⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 9-11

⁵⁸ Srov. Tamtéž, s. 11

Samotný přednes písně obohacuje posluchače nebo zpěváky o emocionální sdělení, protože obsahuje text i melodii. Podstatné je dokázat správně intonovat, dbát na výslovnost, rytmus, ale také si dokázat s dětmi popovídat o obsahu písně.⁵⁹

Zásady **hlasové hygieny** se musí při zpěvu dodržovat, aby nedocházelo k přetěžování hlasivek. Samozřejmostí je správná životospráva (dostatek spánku a pohybu, dostatečná strava), jelikož tohle vše může ovlivňovat kvalitu hlasu. Při zpěvu by měla panovat příjemná atmosféra. Doporučuje se zpívat v dobré psychické pohodě ve vyvětrané a akorát vytopené místnosti. Před zpěvem je příhodné se rozezpívat, především pokud se zpívá již ráno. Nemělo by se zpívat při nemoci nebo těsně po ní a při únavě. Hlasivkám neprospívá ani přetěžování křikem a zpěv dlouhou dobu v kuse bez pauz. Zároveň se nedoporučuje pro dobro hlasového ústrojí příliš horké nápoje v zimě a příliš ledové nápoje v létě. Při poškození hlasivek by měl pomoci odborník (foniatr).⁶⁰

Ve školní družině bývá většinou zpěv mezi dětmi oblíbený. Děti si mohou např. poslouchat písničky na nahrávce a zpívat si společně s nahrávkou nebo si zpívají i s doprovodem vychovatelky na hudební nástroj, případně i bez doprovodu.

3.1.2 Instrumentální činnosti

RVP ZV uvádí: „Obsahem *Instrumentálních činností* je hra na hudební nástroje a jejich využití při hudební reprodukci i produkci.“⁶¹

Hudební chvílky ve školní družině nenahrazují hudební výchovu probíhající ve škole při vyučování, ale takové chvílky jsou příjemným doplňkem. Podle schopností vychovatelky dochází k doprovodu zpěvu dětí. Častými nástroji ke zpěvu se používají klávesy, klavír nebo kytara. Pokud hraje vychovatelka na kytaru, nástroj poslouží jako harmonický doprovod a je dětem blíže, než kdyby seděla u klavíru. Při hře na kytaru může děti snadno při zpěvu pozorovat. Na druhou stranu klavír umožňuje melodický i současně harmonický doprovod písní. Méně častý nástroj ve školní družině bývají využívány housle. Hra na housle je poměrně složitá oproti hře na flétnu, ale výhodou je, že zvuk houslí je podobný lidskému hlasu. Pokud hraje vychovatelka na flétnu, nemůže současně při hře i zpívat.

Hudební nástroje a jejich zvuky bývají pro děti zajímavé. V mladším školním věku obvykle dochází k začátkům učení se hře na hudební nástroj. Záleží samozřejmě na rodičích, jestli jim zajistí výuku např. v základní umělecké škole. Pokud je školní družina vybavena některými Orffovými nástroji jako je činel, triangl, bubínek atp., je dětem umožněno, vyzkoušet si na takové nástroje hrát, jelikož nevyžadují skoro žádnou přípravu. Tudiž hru na Orffovy nástroje děti hravě zvládnou a je vhodné takové nástroje využít i ve školní družině.

Německý hudební skladatel a pedagog Carl Orff přišel s jednoduchou sadou hudebních nástrojů, které se nazývají Orffův instrumentář. V něm se dělí nástroje na rytmické, melodické a rytmicko melodické. Rytmické nástroje se rozeznávají úderem. Do rytmických nástrojů patří hůlky (ozvučná dřívka), rumba koule, tamburína (současně v kombinaci s bubínkem), rolničky, dřevěný blok (rourový a deskový), bubínek, činely (ruční na stojanu a prstové činely), zvonek a triangl. Do melodických nástrojů řadíme zvonkohru, metalofon a xylofon. Rytmicko melodickým nástrojem jsou dětské tympány, které jsou snadno ovladatelné.⁶²

⁵⁹ Srov. SYNEK, J. *Didaktika hudební výchovy I.*, s. 12-13

⁶⁰ Srov. Tamtéž, s. 13-14

⁶¹ Vzdělávací oblast – Umění a kultura – úvod: Hudební výchova. [online]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10642>

⁶² Srov. Srov. SYNEK, J. *Didaktika hudební výchovy I.*, s. 48-49

Při instrumentálních činnostech ve školní družině se také může využít hudebních nástrojů, které si děti s pomocí vychovatelky vyrobí. Výroba nástrojů může děti zaujmout a mají možnost nástroje vyzkoušet v rámci hudebních činností. Vlastní zpěv si takto rytmicky obohatí. Snadno se spojí rukodělné činnosti s činnostmi hudebními. Vyrobí si mohou např. chřestidlo z roličky od toaletního papíru, bubínek z plastové lahve, anebo chřestidlo ze skořápek z ořechů. Možností je jistě spousta.⁶³

Hudební nástroj může zajišťovat mimo jiné i funkci pomůcky k učení, pokud dítě hraje na nějaký hudební nástroj, lépe si dokáže uvědomit hudební pojmy a také je pro něj snazší pochopit a naučit se intonaci a zpěv z not. Hra na hudební nástroj samotný zpěv nenahradí, ale poslouží jako doplněk ke zpěvu, zpestřuje a obohacuje zpívání. Základem hudebních činností ve školní družině i při hodinách hudební výchovy zůstává zpěv. Trošku zkušený pedagog pozná již po zaznění části písně zpívané kolektivem dětí, jaká je kvalita zpěvu, která je významným kritériem kvality hudebně výchovné práce pedagoga.⁶⁴

3.1.3 Hudebně pohybové činnosti

Podle RVP ZV: „Obsahem *Hudebně pohybových činností* je ztvárňování hudby a reagování na ni pomocí pohybu, tance a gest.“⁶⁵

Je známe, že přirozená reakce na hudbu bývá pohyb. Slyší-li dítě nějakou melodii, zpravidla se pohupuje a snaží se o tanec. Pomocí tanečních pohybů může hudební zážitek vyjádřit. Pro děti je vhodné již v mladším školním věku rozvíjet hudebně pohybovou kreativitu prostřednictvím hudebně pohybových činností.

Ve školní družině, ale i třeba při hodinách hudební výchovy lze využít pohybové prvky, jako je hra na tělo (např. tleskání, podupávání, pleskání), pantomima (převádění hry na hudební nástroj bez mluvení nebo jiných činností), chůze a pobíhání, taneční prvky, různé pohyby pažemi, trupem a hlavou.⁶⁶

Pohyb při hudebních činnostech podporuje tělesné i duševní zdraví. Trénuje se pohyblivost, držení těla, mimika, obratnost a děti snadno mohou využít svoji tělesnou energii a pohyb jim dělá dobře.⁶⁷

Oblasti hudebně pohybové výchovy, které se týkají dětí navštěvující první stupeň základní školy, jsou následující: pohyb melodie (stoupání a klesání melodie), napodobovací hry (pantomima), taktovací technika, hudebně pohybové hry s rozpočítadly (např. En ten týky), říkadly a hry vycházející z pohybového projevu vytvořeného dramatizací literárního textu.

Při využití hudebně pohybových činností je důležitý rytmus, protože dává pohybu srozumitelnost. Základním hudebně pohybovým prvkem je chůze, při ní by tělo mělo zůstat vzpřímené a tzv. zkoušet chodit do rytmu. Chůzi s hudbou děti mohou trénovat např. samostatně nebo ve dvojicích, případně ve skupině. Děti by měly dokázat reagovat na zrychlení či zpomalení hudby. Nejdříve je nutné si hudbu naposlouchat, než se začne

⁶³ Srov. COUFALOVÁ, G., MEDEK, I., SYNEK, J. *Hudební nástroje jinak: netradiční využití tradičních hudebních nástrojů a vytváření jednoduchých hudebních nástrojů: [slyšet jinak]*, s.54

⁶⁴ Srov. DANIEL, L. *Metodika hudební výchovy: [know how učitele hudební výchovy]*, s. 61

⁶⁵ Vzdělávací oblast – Umění a kultura – úvod: Hudební výchova. [online]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10642>

⁶⁶ Srov. JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole: VI. Hudba a pohyb - 1. díl*, s. 3

⁶⁷ Srov. SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy*, s. 200

trénovat chůze s hudbou. Rytmičtý pohybový projev je dobrý základ pro další hudební činnosti.⁶⁸

3.1.4 Poslechové činnosti

Podle RVP ZV: „Obsahem *Poslechových činností* je aktivní vnímání (percepce) znějící hudby, při níž žák poznává hudbu ve všech jejích žánrových, stylových i funkčních podobách, učí se hudbu analyzovat a interpretovat.“⁶⁹

Při poslechu hudby se soustředíme hlavně na vlastní prožitky, pocity a na myšlenkové asociace. Poslech trvá různě dlouho podle délky skladby (několik sekund až několik minut). Posluchači mohou klidně ležet nebo sedět a mít u toho zavřené oči. Záleží, jak je činnost zadána. Někdy se děti nechají při poslechu volně pohybovat a improvizovat v souvislosti s tématem. Pokud se zapojí fantazie, zkouší si děti představit, že poslouchají dlaněmi, očima, chodidly, koleny anebo jinými částmi těla. Po poslechu si všichni zúčastnění navzájem povídají o prožitcích ze skladby.⁷⁰

Hudba nás doprovází hojně po celý život, a tudíž i poslech hudby může být dobrou aktivitou ve školní družině. Často dochází k využívání hudby jako pouhé kulisy při různých činnostech třeba výtvarných, ale i jiných, které ani nesouvisejí s hudbou. Hudba se tak vnímá pouze chvilkově a nevěnuje se jí zrovna v tu chvíli plná pozornost.

Na druhou stranu aktivní poslech hudby se spojuje se soustředěním přímo na poslech. Posluchač se tzv. zaposlouchá a tento proces umožňuje estetický zážitek. Při aktivním poslechu nastává samotný poslech, následuje rozhovor o skladbě a je potřeba znát různé hudební pojmy. Jde o hudební pojmy z nauky o hudebních nástrojích, hudebních formách a o pojmy z dějin hudby. Lze např. hovořit, jaké hudební nástroje jsou ve skladbě slyšet. K aktivnímu poslechu nejsou vhodné příliš dlouhé skladby, a proto je možné využít pouze úryvky ze skladeb. Mělo by se při výběru skladby přihlížet na věk dětí, které budou skladbu aktivně poslouchat.

Děti je potřeba na začátku krátce, ale působivě namotivovat k poslechu, proto je na místě je seznámit se skladbou a se skladatelem, čímž se zajistí pozornost dětí. Doporučované je spojení poslechu skladby s životní zkušeností dětí. Např. pedagog zadá dětem, aby při se při poslechu soustředili na náladu, kterou v nich poslech vyvolává, kolikrát ve skladbě uslyší se opakovat známou melodii a jaké nástroje ve skladbě zaregistrují. Poté pedagog skladbu spustí. Po skončení poslechu nastává rozbor skladby prostřednictvím rozhovoru, který trvá déle než poslech z nahrávky. Při rozhovoru pedagog klade otázky, které řekl již před poslechem. Nastat může i opětovný poslech skladby. Na konci poslechové aktivity pedagog shrne, co bylo možné, se na základě skladby naučit. Dětem by se měly vybírat skladby tak, aby odpovídaly jejich věku a zohledňují se i doposud získané hudební zkušenosti. Dětem mladšího školního věku se doporučuje nejdříve zkoušet dávat k poslechu jednodušší skladby, jako jsou písně z pohádek a dětských filmů či lidové a dětské písně.⁷¹

Jsou různá hlediska, podle kterých je možné popsat poslouchanou hudbu. Z hlediska forem se rozlišuje např. melodie, opakování, doprovod, rondo, vokální forma a instrumentální forma. Z hlediska emocionálního sdělení je možné o hudbě poznamenat,

⁶⁸ Srov. ŠRÁMKOVÁ, L. *Využití hudebních činností ve školní družině* [online]. Dostupné z: https://theses.cz/id/531741/BP_-_Vyuit_hudebnch_innost_ve_koln_druin.pdf, s. 45-46

⁶⁹ Vzdělávací oblast – Umění a kultura – úvod: Hudební výchova. [online]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10642>

⁷⁰ Srov. ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*, s. 206

⁷¹ Srov. DANIEL, L. *Metodika hudební výchovy: [know how učitele hudební výchovy]*, s. 99-101

že byla veselá, smutná, slavnostní, klidná atp. Podle různých výrazových prostředků lze o hudbě říci, že byla např. rychlá nebo pomalá, hluboká nebo vysoká atd. A dle funkčních typů se popisuje, zda se jednalo spíše o duchovní hudbu, lidovou píseň, filmovou píseň, ukolébavku, operu, populární hudbu atp.⁷²

⁷² Srov. SYNEK, J. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy I.*, s 57-58

4 Návrhy hudebních činností ve školní družině

Poslední kapitola představuje vlastní námět pro využití písně při různých činnostech. V námětu jsem využila následující druhy činností – poslechové, vokální, hudebně pohybové, výtvarné a rukodělné. Navrhované činnosti jsou popsány ve struktuře námětu v jednotlivých podkapitolách.

4.1 Námět pro využití písně při různých činnostech

V této části předkládám můj námět pro činnosti do školní družiny. V návrhu činností pro školní družinu uvádím propojení několika činností s konkrétní písní, což může posloužit jako např. měsíční nebo popřípadě týdenní téma školní družiny, které vychovatelky mohou využít při hudebních chvilkách. Písničku jsem zvolila lidovou nesoucí název *Měla babka*. Píseň se může nahradit jinou podle potřeby a upravit tak i aktivity, aby se k písni hodily. Tato píseň, kterou uvádím jako příklad, je inspirací a ukázkou, jak by mohly aktivity spojené s písní vypadat. Název pro téma na určitý časový úsek ve školní družině, (na týden nebo měsíc, záleží na rozvrhnutí) jsem zvolila: *Hrajeme si s písničkou*. Tento můj námět by mohl být využit jako inspirace pro vychovatelky ve školních družinách. V průběhu činností záleží také na tom, jak děti písnička zaujme, podle toho dále pokračovat v činnostech.

Při poslechu hudby ve školní družině jsou děti někdy zvyklé dělat různé činnosti jako např. malovat si, vybarvovat omalovánky, odpočívat. Nevěnují hudbě a poslechu takovou pozornost a v tomto případě má zde hudba funkci pouhé kulisy. Ve svém návrhu předvádím možnost, jak se věnovat ve školní družině hudbě naplno a propojit jí tak s jinými činnostmi.

Navrhované činnosti, které se týkají tématu *Hrajeme si s písničkou*, vedou k osvojování sociálních dovedností u dětí, využívají se výtvarné činnosti, rukodělné činnosti a především hudební činnosti, při kterých má dítě předpoklad rozvoje v různých směrech.

Vychovatelky vedou děti při hudebních činnostech k osvojování sociálních dovedností (dokázat vyjádřit svůj názor k písni při společném rozhovoru po skončení poslechu, obecně schopnost účastnit se rozhovoru s ostatními apod.). Schopností vychovatelky je mimo jiné aktivní naslouchání, vhodné reagování a pochvala dětí při snaze.

Výtvarné činnosti spojené s hudbou mohou vypadat tak, že se maluje nebo kreslí na téma písně. Zde se uplatňuje estetický vztah ke skutečnosti a píseň v tomto případě slouží jako motivace pro výtvarnou činnost.

S využitím rukodělných činností na téma písně předpokládáme, že mají vliv a podíl na rozvoj tvořivosti, pečlivosti, trpělivosti a smyslu pro estetiku u dětí. Vychovatelka poskytne návrhy na vyrábění z různých materiálů na téma písně. Jednat se může o trhání barevných papírů, mačkání do kuliček a následné slepování kuliček na papír do tvaru jablíčka nebo košíku atd. nebo modelování jablíček z modelovací hmoty. Výrobky mohou být opravdu různorodé a je zde mnoho možností, co vytvořit.

Hudební činnosti jsou hlavním tématem mé bakalářské práce. V námětu jsem využila poslechové, vokální, hudebně pohybové i instrumentální složky hudebních činností při práci s písní. Tyto činnosti pomáhají u žáků rozvíjet představivost, rozvíjí také tvořivost, vzájemnou spolupráci a jejich snahou je zapojení všech dětí do aktivit. Současně při těchto činnostech dochází k rozvoji hudebnosti dětí.

Níže uvádím strukturu námětu, kde jsou pro přehled vypsány jeho hlavní body. Dále jsou navrhované činnosti více objasněny a srozumitelně popsány.

4.2 Struktura námětu

- Název tématu (např. měsíční/týdenní téma školní družiny): ***Hrajeme si s písničkou***
- Ústřední píseň z tématu (lze využít jiné písně s jinými činnostmi): ***Měla babka***
- Doporučená věková kategorie pro navrhované činnosti: 6-9 let (žáci 1. až 3. tříd ZŠ)
- Navrhované činnosti s písní:
 - Poslechové činnosti – poslech písně a rozhovor k písni
 - Vokální činnosti – zpěv písně
 - Hudebně pohybové činnosti – zpěv a tleskání, předvádění děje v písni, tanec
 - Instrumentální činnosti – zpěv a hra na Orffovy nástroje
 - Výtvarné a rukodělné činnosti – malování nebo vyrábění na téma písně

4.2.1 Poslechové činnosti – poslech písně a rozhovor k písni

Při zapojení aktivního poslechu hudby do činností ve školní družině je důležité na začátku děti seznámit s písní, kterou jim budeme pouštět. Nejdříve dohlédneme, aby se děti pohodlně usadily nebo případně položily na koberec. Pokud jsou všechny děti zklidněné a pozorné, je na řadě jim oznámit název písně (v tomto konkrétním případě píseň s názvem *Měla babka*⁷³). Je vhodné se jich zeptat, zda tuto píseň znají a odkud. Většina dětí již pravděpodobně píseň zná ze školní hudební výchovy nebo z domova, což je výhodou. Kromě názvu je možné dodat, odkud tato píseň pochází (v tomto případě je česká), kdo je jejím autorem (v tomto případě má píseň neznámého autora a je tedy lidová).

Připravíme děti na poslech jednoduchým poslechovým úkolem, který podpoří soustředěnost dětí při poslechu na píseň. Za úkol např. zadáme, aby děti poslouchaly kratšoučkový příběh, který se v písni odehrává, tedy aby zaregistrovaly, o čem píseň je. Dále můžeme dětem dát za úkol zpozorovat, kdo píseň pravděpodobně zpívá – dítě, dospělý, muž, žena apod.

Děti se při prvním poslechu především soustředí na obsah písně a na to, kdo ji zpívá. Po dokončení prvního poslechu následuje rozhovor o písničce. Při něm se zjišťuje, jak děti pozorně poslouchaly, a zda dovedou odpovědět na předem zadané úkoly. Připravujeme děti na druhý poslech tím, že zadáme druhý poslechový úkol, který zjišťuje, jaké nástroje dítě v písni slyší (v tomto případě flétnu, klávesy, xylofon, ...). Záleží na složitosti nahrávky. V uvedené nahrávce by mohlo být pro děti obtížné rozeznat hudební nástroje. Proto je někdy na místě dětem napovědět. Pak přichází na řadu druhý poslech písničky, při kterém se všichni soustředí především na hudební nástroje, které slyší. A ptáme se dětí, zda se jim podařilo rozpoznat nějaké hudební nástroje v nahrávce. Po poslechu můžeme také diskutovat, jak na nás píseň působila – zda na nás působila vesele nebo smutně a proč. Lze si i popovídat s dětmi o tom, zda ví, co je jupka a mazurka, případně jim vysvětlit ne příliš známá slova.

⁷³ Měla babka čtyři jabka. [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=WEfofhk5y5k>

4.2.2 Vokální činnosti – zpěv písně

V následující části si vyzkoušíme s dětmi zazpívat píseň s názvem *Měla babka*, která je známa již z poslechové činnosti.

Nejprve před samotným zpěvem je nutné dohlédnout na zásady hlasové hygieny a hlasovou výchovu. Kontrolujeme, aby děti seděly rovně, v klidu a uvolněně s oběma chodidly na zemi. Trénujeme výslovnost např. prostřednictvím básničky. Zvolila jsem básničku s názvem *Foukej, foukej*, jelikož je tématem písničky ovoce jako v písni *Měla babka*. Básničku dětem předložíme viditelně na oči, aby ji mohly snadno číst. Říkáme společně s dětmi a dbáme na vyslovování:

„Foukej, foukej, větříčku,
shoď mi jednu hruštičku,
shoď mi jednu nebo dvě,
budou sladké obě dvě.“⁷⁴

Foukej, foukej, maličko,
shoď mi jedno jablíčko,
shoď mi jedno nebo dvě,
budou sladká obě dvě.

Foukej, foukej, trošičku,
shoď mi jednu švestičku,
shoď mi jednu nebo dvě,
budou sladké obě dvě.⁷⁵

Pro trénování správného dýchání navazujeme na výše uvedenou básničku *Foukej, foukej*. Pomocí dechového a hlasového cvičení se zkusíme nadechovat nosem, případně nosem i ústy najednou. Nesmí se při nádechu zvedat ramena. Mělo by jít správně o žeberně brániční dýchání – nadechujeme se postupně do celých plic, tedy zvedá se i spodní část hrudníku. Děti si mohou držet ruku na břišku, aby cítily, jak se jim zvedá. Vytváříme jakýsi vítr, který následně sfoukne ovoce ze stromu a probíhá postupný výdech bez tónu. Ústa jsou ve tvaru kroužku. Při výdechu pak zkusíme i jemný zvuk větru (fúúú) na jednom tónu. Při opakování vydechujeme zase na jiném, vyšším tónu – postupně zvyšujeme tóny.

Ke každému rozezpívání se také může hodit stálá písnička, na kterou si děti brzy zvyknou a naučí se ji. Příkladem uvádím píseň *V zeleném lese netřeseme se*, při které dochází k modulování směrem nahoru a mění se vokály v písni (a, e, i, o, u).⁷⁶

Po rozezpívání můžeme vyzkoušet s dětmi píseň *Měla babka* zazpívat. Podle potřeby rozdáme dětem noty a slova písničky. Je spíše na domluvě s dětmi, jak dobře píseň již znají z paměti nebo potřebují nějakou oporu. V tomto případě je výhodou použít hudební nástroj jako doprovod. Píseň *Měla babka* má pouze dvě sloky a je tedy poměrně krátká, proto se píseň může zazpívat vícekrát a opakovat se dle potřeby.

Pokud skupinu dětí rozdělíme na přibližně stejně početné skupiny, můžeme vyzkoušet tzv. písničkový rozhovor. Při vytvoření tří skupin – vypravěči (část písně, co

⁷⁴ KULHÁNKOVÁ, E. *Písničky a říkadla s tancem: náměty pro pohybovou výchovu dětí od 3 do 10 let*, s. 105

⁷⁵ Srov. Tamtéž, s. 105

⁷⁶ Rozezpívání Kouzelný les 3 V zeleném lese netřeseme se + zpěv. [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=LrircaYdfC0>

neříká babička ani dědeček – tzn. první řádek na začátku slok), babičky (část písně, co říká babička – tzn. druhý řádek ve druhé sloce), dědečkové (část písně, kde hovoří dědeček – tzn. druhý řádek v první sloce). Skupinky si pak pro změnu mohou vyměnit role. Lze také vyzkoušet rozdělení dětí na dvě skupiny, přičemž jedna skupina může zpívat první sloku celou a hned poté naváže druhá skupina s druhou slokou písně. Zkoušíme případně obměny podle toho, jak píseň děti zaujme. Nakonec si píseň zazpívají zase všichni celou beze změn.⁷⁷

4.2.3 Hudebně pohybové činnosti – tleskání, předvádění děje, tanec

Při hudebně pohybových činnostech je podstatný rytmus. Činnostmi si děti procvičí rytmické cítění, paměť a zároveň pomáhá k rozvoji soustředěnosti a řízení svých pohybů. Hudebně pohybových aktivit je nespočet mnoho, v této části se ale chystám zabývat jen některými, které budou souviset rovněž s písní *Měla babka*. Předkládám návrhy, jak s písní pracovat prostřednictvím právě hudebně pohybových činností. Děti se mohou pokusit vyzkoušet s vedením vychovatelky hru na tělo (tleskání), dramatizaci děje v písní a tanec.

Při tleskání písně do rytmu dbáme na to, aby děti vždy tleskaly rukama pravidelně a ve správném tempu. Nejprve je vhodné dětem pustit píseň a ukázat, jak k ní tleskat, popřípadě ji zpívat a současně tleskat do rytmu. Poté vyzkoušíme tleskat všichni i s dětmi při poslechu nahrávky nebo také při zpěvu skupinky dětí. Zde příkládám navrhované schéma rytmu, jak tleskat. Jednotlivá tlesknutí od sebe pro přehlednost oddělují. Takovéto schéma je možné dětem předložit pro lepší pochopení, pokud jim zprvu tleskání do rytmu bude dělat potíže.

MĚLA – BAB – KA – ČTYŘI – JAB – KA – ADĚ – DOU – ŠEK – JEN – DVĚ
DEJMI – BAB – KO – JEDNO – JAB – KO – BUDE – ME – MÍT – STEJ – NĚ

MĚLDĚ – DOU – ŠEK – MĚLKO – ŽÍ – ŠEK – ABA – BIČ – KA – JUP – KU
POJDDĚ – DOU – ŠKU – NAMA – ZUR – KU – JÁSI – STE – BOU – DUP – NU

Děti mívají odjakživa v oblibě hry, proto je může zaujmout pokus zahrát si jednoduchou scénku z písničky. Na předvádění děje budou potřeba jablka (možno i umělá z papíru, plastu apod.) a šátek pro babičku, aby se snadno rozeznama od dědečka. Děti je vhodné rozdělit po dvojicích a posadit dvojice ke stolu, aby seděly naproti sobě. Tedy bude několik dvojic a v každé dvojici bude jedna babička a jeden dědeček. Každý si vylosuje roli, aby se předešlo dohadům, posléze může stejně dojít k výměně rolí. Všechny babičky si oblečou šátek na hlavu. Dětem se rozdá šest jablek do dvojice a dostanou za úkol rozdělit si jablka podle děje v písničce (babička má čtyři jablka a dědeček dvě). Při poslechu písně děti sehraji scénku, jak babička má více jablek než dědeček a dědeček prosí babičku o jablíčko. Babička nakonec dědečkovi jedno jablko dá, aby měli oba stejný počet. Při poslechu druhé sloky lze sehrát, jak mají děti na sobě pomyslný kožíšek a jupku a ukazují si na oblečení. A následně babička dědečka zve, aby si s ní zatančil.

Po sehrané scénce můžeme protáhnout tělo a lehce si zacvičit s hudbou nebo i bez ní. Proto děti symbolicky předvádí, jak trhají jablka vysoko na stromě a tím si protahují trup a paže, poté sbírají jablka, která spadla na zem. Pokouší se bez pokrčení kolen se shýbat k zemi pro jablka a natahovat ruce směrem dolů a zase se narovnat. Střídáme trhání na stromě a sběr jablek na zemi.

⁷⁷ Inspirace z: ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ, A. *Lidové písničky a hry s nimi*, s. 88

Odvážnější děti si mohou zkusit tanec mazurky. Tanec mazurky na píseň *Měla babka* je obtížností přiměřený pro děti mladšího školního věku a je často zařazován i do hodin hudební výchovy. Je možné, že děti tanec již znají a předvedou ho. Pokud ho děti neznají, je možností dětem pustit video, na kterém se mazurka tancuje nebo si vzít k sobě jednoho dobrovolníka z dětí a názorně s ním předvést tanec ostatním při znění písně.

4.2.4 Instrumentální činnosti – zpěv a hra na Orffovy nástroje

Pokud školní družina disponuje Orffovými nástroji, můžeme je společně s dětmi využít. Obvykle škola takové nástroje vlastní, a proto je možné si na ně ve školní družině zahrát. Hraní na ně většinou děti znají z hodin hudební výchovy.

Nástroje jsou spíše hlučné, proto dohlédneme na to, aby byla při samotné hře zavřená okna a dveře. Na začátku před použitím nástrojů je nutné děti s nimi seznámit, aby uměly nástroje správně pojmenovat a ukážeme jim, jak na nástroje hrát.

Děti si vyzkouší pojmenování těchto nástrojů, samy si je osahají a zkusí si, jak zní. Při seznamování s nástroji nastává obvykle hluk a děti si při tom užijí zábavu a zároveň se uvolní. Každý si vyzkouší jednotlivé nástroje, které školní družina nabízí.

Po seznámení s nástroji je dobré zřídit klid v místnosti, aby bylo možné nástroje dětem rozdělit na písničku *Měla babka*. Pro předejití chaosu je moudré, dětem předem určit, jakým způsobem mají při písničce hrát a děti si to zkusí. Poté se trénuje hraní všech dohromady na písničku se zpěvem účastníků, aby se nepřehlušil nástroji zpěv z nahrávky.

Za vyzkoušení stojí i vlastní družinová kapela, kdy vychovatelka hraje na nějaký klasický hudební nástroj, děti hrají na Orffovy nástroje a současně se zpívá. Podle toho, jak to půjde, zvažujeme i veřejné vystoupení např. na školní besídce.

4.2.5 Výtvarné a rukodělné činnosti

Mezi velmi populární činnosti ve školní družině řadíme výtvarné a rukodělné činnosti, při kterých si děti něco vyrobí nebo namalují a trénují mimo jiné jemnou motoriku. Zároveň děti většinou poslouchají hudbu s oblibou, tudíž mi přijde užitečné ji propojit s vytvářením nebo malováním. Je snadno zpozorovatelné, jak děti rády při výtvarných činnostech něco poslouchají, ať se jedná o mluvené slovo knihy nebo písně.

Hudba děti může motivovat k tvorbě. Pokud jsme s dětmi vyzkoušeli výše uvedené činnosti, tedy poslechové, vokální, hudebně pohybové a instrumentální, tak se snadno s písní seznámily a zabavily se. Neměl by být pro ně problém malovat a vyrábět na zvolené téma. Rozmanitost činností zajistí u dětí větší soustředěnost a zájem než pouze opakování stejných činností pořád dokola. Při těchto činnostech lze využít poslechu různých písní.

Nabídnout se může dětem vyrábění na téma písně (v tomto případě *Měla babka*) podle dětské fantazie. Výtvar by měl mít nějakou spojitost s písní. Dětem se mohou dát nějaké návrhy pro inspiraci na tvoření. Děti si např. ustrihnou barevný papír ve tvaru misky na ovoce a nalepí na čtvrtku, pak si udělají malé kuličky z barevných papírů tím, že papírky zmuchlají. Papírky lepí na misku tak, aby vznikala jablíčka na misce. Mají možnost vyrobit si jablíčka různých barev a také dozdobit stopkou, záleží na samotných dětech. Někdo třeba raději sáhne po modelovací hmotě a vymodeluje si z ní jablka.

Výtvarnou činností by mohlo být malování na téma písně. Dětem ponecháme volnou ruku při činnosti, aby měly příležitost si namalovat obrázek podle svých představ ovšem za podmínky, aby měl spojitost s písní. Využít se mohou tempery, vodovky, pastelky atp.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá především hudbou a školní družinou. Téma se zaměřuje na skupinu dětí mladšího školního věku, které mohou navštěvovat školní družinu a účastnit se různých aktivit a činností spojených s hudbou.

Na začátku mojí bakalářské práce jsem definovala cíl – na základě studia odborných publikací představit teoretický popis a návrh vybraných hudebních činností, které se mohou uskutečnit ve školní družině. Mojí snahou je, aby činnosti mohly posloužit k rozvoji hudebnosti a zároveň zpříjemnit a zpestřit čas dětí mladšího školního věku mimo vyučování zejména ve školní družině. Práce může najít v budoucnu uplatnění při vlastní vychovatelské činnosti s dětmi nebo by mohla být inspirací k hudebním činnostem pro další vychovatelky.

Prostřednictvím nastudované literatury a různých dalších publikací, tištěných i elektronických, se mi podařilo dojít k předem stanovenému cíli. Na základě poznatků, které jsem získala studiem odborných publikací a také praxí absolvovaných během studia, jsem dospěla k vypracování vlastního návrhu hudebních činností do školní družiny.

Práce se rozděluje do čtyř částí. První část charakterizuje cílovou skupinu školní družiny, a tedy uvádí tělesný, psychický a hudební vývoj dítěte mladšího školního věku, socializaci dítěte a význam hudby v jeho životě. V části druhé se zabývám místem, tedy školní družinou, kde činnosti mohou probíhat. Také v této části popisuji charakteristiku školní družiny, funkce, cíl výchovy ve školní družině a motivace činnosti. Zahrnuty jsou i různorodé činnosti, které celkově školní družina může nabízet. Protože se jedná o místo volného času, je právě pojmu volný čas věnováno pár odstavců. Třetí část obsahuje výčet a popis čtyř základních hudebních činností ve školní družině. V poslední části se věnuji návrhu hudebních činností do školní družiny. Navrhuji vlastní námět pro využití písně při různých činnostech a popisuji, jakou by mohl mít strukturu, a jak by mohl probíhat. Myslím si, že tento návrh hudebních činností by mohl být využit pedagogy jako inspirace v edukačním procesu, pokud hudbu chtějí do edukace zařadit.

Jsem přesvědčena, že teoretické znalosti důležitou součástí při vytváření a plánování aktivit pro děti. Příprava by se neměla podceňovat, aby bylo možné dětem představit vhodné a jim přiměřené činnosti. Také považuji za užitečné propojovat a prolínat různé činnosti – rukodělné, výtvarné, hudební, pohybové apod., aby se děti nenudily. Takto se stává program více pestrý. Předpokládám využití těchto teoretických znalostí a návrhu činností po dokončení studia při mé vychovatelské praxi ve školní družině.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

COUFALOVÁ, G., MEDEK, I., SYNEK, J. *Hudební nástroje jinak: netradiční využití tradičních hudebních nástrojů a vytváření jednoduchých hudebních nástrojů: [slyšet jinak]*. 1. vyd. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2013. ISBN 978-80-7460-037-1

DANIEL, L. *Metodika hudební výchovy: [know how učitele hudební výchovy]*. 3. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. ISBN 80-85300-98-2

HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-900-2

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5

HOLAS, M. *Malý slovník základních pojmů z hudební pedagogiky a hudební psychologie*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2001. Knihnice Metodického centra HAMU. ISBN 80-85883-79-1

JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole: VI. Hudba a pohyb - 1. díl*. 1. vyd. Nová Paka: FTČ, 1997. ISBN neuvedeno

KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3

KULHÁNKOVÁ, E. *Písničky a říkadla s tancem: náměty pro pohybovou výchovu dětí od 3 do 10 let*. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-655-1

OBEŠLOVÁ, M. *Hlasová výchova 69letých dětí na základní škole*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 80-704-1439-1

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6

SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2. vydání (upravené). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. ISBN 14-440-88

SEDLÁK, F. *Psychologie hudebních schopností a dovedností*. 1. vyd. Praha: s. p. Supraphon, 1989. ISBN 80-7058-073-9

SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. 2. vyd., přeprac. a rozš. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2

SLAVÍKOVÁ, M. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků základní školy*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-7043-261-6

SYNEK, J. *Didaktika hudební výchovy I*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0972-0

SYNEK, Jaromír. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy I*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0964-x

ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. 4. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-928-6

ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ, A. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. Nápady – hry – tvořivost. ISBN 80-7178-323-4

VALENTA, J. *Didaktika osobnostní a sociální výchovy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4473-5

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 2. vydání, rozš. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd., doplněné a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-802-4621-531

VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. Vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3

Elektronické zdroje

KNOTKOVÁ, A. *Pedagogika volného času* [online]. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012 [cit. 2023-01-30]. ISBN 978-80-7435-867-8. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/ustav-socialnich-studii/dokumenty/publikace-ke-stazeni/pedagogika-volneho-casu.pdf>.

LABUSOVÁ, E. Mladší školní věk. *Šance dětem* [online]. Praha: Obecně prospěšná společnost Sirius, 2011 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/mladsi-skolni-vek>

Měla babka čtyři jabka. In: *YouTube* [online]. San Mateo, Kalifornie, USA: Google, 2005, 2021 [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=WEfofhk5y5k>

Proč je hudba v životě dítěte důležitá? *Hravá školka* [online]. Košice: Jarábková, L., 2020 [cit. 2022-09-19]. Dostupné z: <https://www.hravaskolka.cz/content/view/132/1457/?lang=cz>

PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H. *Vývojová psychologie pro sociální práci* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2013 [cit. 2022-09-19]. ISBN 978-80-7421-060-0. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/954010/psychologie.pdf/91da3174-0856-99ce-5c24-2704a0cc7d55>.

Rozezpívání Kouzelný les 3 V zeleném lese netřese se + zpěv. In: *YouTube* [online]. San Mateo, Kalifornie, USA: Google, 2005 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=LrircaYdfC0>

Studium Psychologie [online]. Praha: WebyGo.cz, 2020 [cit. 2022-09-19]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/index.html>

Školní družiny. *MŠMT* [online]. Praha: MŠMT, 2023 [cit. 2023-01-26]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>

ŠRÁMKOVÁ, L. *Využití hudebních činností ve školní družině* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: https://theses.cz/id/531741/BP_-_Vyuit_hudebnch_innost_ve_koln_druin.pdf. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta.

Úloha pohybu v životě člověka. *Zdravotně preventivní pohybové aktivity* [online]. Brno: MUNI, 2019 [cit. 2023-01-23]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pdf/js19/pohybove_aktivity/web/pages/1-uloha-pohybu-v-zivote-cloveka.html?kod=OV2BP_OPx1;lang=en

Vzdělávací oblast – Umění a kultura – úvod: Hudební výchova. *Metodický portál RVP.CZ* [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 2009, 2015 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10642>

Abstrakt

KŘÍŽOVÁ, A. Vybrané hudební činnosti využitelné ve školní družině. České Budějovice 2023. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce K. Ochozka.

Klíčová slova: hudba, dítě mladšího školního věku, školní družina, hudební činnosti, zpěv, volný čas, tanec, návrhy

Práce s názvem Vybrané hudební činnosti využitelné ve školní družině se zabývá školní družinou jako místem pro volný čas a hudebními aktivitami, které lze zde aplikovat.

Tato teoretická práce v úvodních kapitolách popisuje základní charakteristiku cílové skupiny, školní družinu jako místo pro volný čas a současně jako zařízení pro zájmové vzdělávání a také hudební činnosti, které zde mohou probíhat. V další části práce zde popisují vlastní návrh hudebních činností pro školní družinu, který může posloužit jako inspirace nejen vychovatelkám.

Abstract

Selected Musical Activities Usable in the School Clubs

Key words: music, child of younger school age, school club, music activities, singing, leisure, dancing, proposals

The thesis entitled Selected Musical Activities Usable in the School Clubs deals with the school club as a place for leisure and musical activities that can be used here.

In the introductory chapters of this theoretical thesis describes the basic characteristics of the target group, school club as a place for spending leisure time and at the same time as a facility for leisure education and music activities. In the next part of the thesis, I describe my own proposal for music activities school clubs, which can serve as an inspiration for teachers and other educators.